

Pinchász (4Mózes 25:11-29:36.)

פְּרִשֵׁת פִּינְחָס

Szemelvények

פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הִפְהִין הַשֵּׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאַתִּי בְּתוֹכָם, וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאַתִּי. (במדבר כה, יא)

Pinchász, Áron pap fiának, Elázárnak fia elfordította haragomat Izrael fiairól, mikor buzgalommal buzgólkodott érettem közöttük, és ezért nem semmisítettem meg Izrael fiait haragomban. (4Mózes25:11.)

פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הִפְהִין – **Pinchász, Áron pap fiának, Elázárnak fia...** – [és azt mondták:] „Nézzétek csak, ez Puti[él] (Jitró lányának) gyermeke, – הראיִתם בֶּן פּוּטִי זֶה – לפי שהיו השבטים מבזים אותו – Mivel a törzsek lenézték őt, – לְעִבּוּדָה – kinek anyjának az apja még borjúkat hizlalt, – וְהָרַג נְשִׂיא שְׂבֻט מִיִּשְׂרָאֵל – ő pedig most megölte Izrael egy törzsfőjét!”, – ezért jön az Írás, – וְיִחַסּוּ אַחֵר אֶהֱרֹן – hogy rámutasson: [Pinchász apai oldalról] Árontól származik .

וְהִיָּתָה לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנֶת עוֹלָם, מִסַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלֹהֵיו וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר כה, יג)

Legyen számára és ivadékai számára örökös papi szövetség, azért, mert buzgólkodott Istenéért, és engesztelést szerzett Izrael fiai számára. (4Mózes 25:13.)

וְהִיָּתָה לוֹ – **Legyen számára...** – az Én szövetségem – שְׂאֵף עַל פִּי – annak ellenére, – לְזֶרְעוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן – hogy már [amúgy is] át lett adva a papság – וְלִתְלוּדוֹתֵיהֶם שִׁינְלָדוּ אַחֵר הַמְּשַׁחֲתָן – [1], [olajjal], – Ez azonban csak Áronnak – וְלִבְנָיו שֶׁנִּמְשַׁחוּ עִמּוֹ – és gyermekeinek volt átadva, akik fel lettek kenve – וְלִתְלוּדוֹתֵיהֶם שִׁינְלָדוּ אַחֵר הַמְּשַׁחֲתָן – illetve azoknak a leszármazottaknak, akik a felkenést követően születtek, – וְלֹא נִמְשַׁח – és nem lett felkenve, – אֲבָל פִּינְחָס – de Pinchász, – וְלֹא נִמְשַׁח – aki korábban született – וְעַד כַּאֲן – egészen idáig. – וְכֵן שִׁינְלָדוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן – Ugyanígy áll a

[Talmud] *Zváchim* traktátusában:[2] – „לא נתפחה פינחס – „Nem lett pappá szentelve Pinchász, – עד שהרגו לזמרי – csak miután megölte Zimrit.”.

ושם האשה המכה המדינית כזבי בת צור, ראש אמות בית אב במדין הוא). במדבר כה, טו)

És a megölt midjánita nőnek neve: Kozbi, Cur leánya, aki egyik atyai ház nemzetségének feje volt Midjában. (4Mózes 25:15.)

להודיעה שנאתו – **És a megölt midjánita nőnek neve...** – ושם האשה המכה וגו' – ש'ל מדינים – [Azért adja tudtunkra az Írás a nevét,] hogy tudassa a midjániták gyűlöletét [a zsidók iránt], – ש'הפקירו בת מלך לזנות – hiszen képesek voltak szajhává tenni a király lányát, – את ישראל – csak hogy bűnbe vigyék Izraelt.

אחד מחמשת מלכי מדין – **...nemzetségének feje...** – ראש אמות – Egyike Midján öt királyának: – „Evit, Rekemet, Curt, stb.”[3] – את אֵוִי ואת רקם ואת צור וגו' – Ő volt mindnyájuk közül a legkimagaslóbb, – ש'נאמר – mint írva van: – „nemzetségének feje,” – ראש אמות – ועל דבר פועור, ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחתם המכה ביום המגפה על דבר פועור). במדבר כה, יח) – **Mert szorongatóitok ők fondorlataikkal, amelyekkel fondorkodnak ellenetek a Peor dolgában és a nővérük Kozbi, Midján fejedelmének leánya dolgában, aki megöletett a csapás napján a Peor dolga miatt. (4Mózes 25:18.)**

כי צררים הם לכם בנבליהם אשר נכלו לכם על דבר פועור, ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחתם המכה ביום המגפה על דבר פועור). במדבר כה, יח)

Mert szorongatóitok ők... a Peor dolgában... – ש'הפקירו בנותיהם לזנות – [A midjaniták] megengedték leányaiknak a paráználkodást, – פועור – hogy tévútra vigyenek titeket Peor után. – ואת מואב לא צנה להשמיד – Isten azonban nem parancsolta meg, hogy Moábot pusztítsák el, – מפני רות – Rút miatt, – כדאמרנו בכבא קמא – ahogy tanultuk a [Talmud] *Bává kámá* traktátusban.[4]

ראובן בכור ישראל, בני ראובן הנוד משפחת הנזכי לפלוא משפחת הפלאי). במדבר כו, ה)

Reuén, Izráel elsőszülöttje. Reuén fiai, Chánochtól a chánochi család, Pálutól a páluai család. (4Mózes 26:5.)

Mert a népek leszólták [az izraelitákat], – ואומרים – mondván: – מָה אֵלוֹ מִתְיַחֶסֶן עַל – סבורין הם – „Milyen származást nyilvánítanak ezek törzseiknek? – שְׁבֻטֵיהֶם – Azt hiszik [italán], – שלא שלטו המצרים באמותיהם – [Hiszen] ha rajtuk tették bármit az anyáikkal? – אִם בְּגוֹפָם הָיוּ מוֹשְׁלִים – [Hiszen] ha rajtuk uralkodtak, – קֵל נְחֹמֵר בְּנִשְׁוֹתֵיהֶם – akkor természetesen az asszonyaikon is [uralkodtak]!” – לְפִיכָּה הֵטִיל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – Ezért aztán az Örökkévaló hozzáfűzte – נֶמְצָד זֶה – Nevét az ő [neveik]hez, – אֵי (jod)-ot pedig a másakra, – אֵה (hé)-t az egyik oldalra, – וְיִוִּד מֶצֶד זֶה – „Tanúsítom – עֲלֵיהֶם – őket illetően, – שֶׁהֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם – hogy ők az óatyáik fiai.” – וְזֶה הוּא שֶׁמִּפְרֵשׁ עַל יְדֵי דָוִד – És ezt Dávid [király] is egyértelműen kijelenti:[5] – שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל – Ez a Név tanúskodik nekik – הַשֵּׁם הַזֶּה מְעִיד עֲלֵיהֶם – törzseiket illetően. – לְפִיכָּה בְּכֹלֵם כְּתִיב – Ezért említi a Szentírás mindnyájukkal kapcsolatban, hogy – הַחֲנֹכִי הַפְּלְאִי – „há-chánochi” („a chánochi”), „há-pálu” („a páluai”). – אָבֵל בְּיַמְנָה לֹא הִצְרִיךְ לִזְמֹר – Jimná-val kapcsolatban[6] azonban szükségtelen volt azt mondani: – לְפִי שֶׁהַשֵּׁם קְבוּעַ בּוֹ – „mispáchát hájimni” („a jimnái család”), – מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנִי – hiszen a Név [már eleve] benne van [ebben a névben], – יוֹד בְּרֵאשׁ – a י (jod) az elején, – וְהֵא בְּסוֹף – a ה (hé) pedig a végén.

ובני קרח לא מתו). במדבר כו, יא)

De Korách fiai nem haltak meg. (4Mózes 26:11.)

– הם היו בעצה תחלה – Eleinte részt vettek az összeesküvésben, – וּבְשַׁעַת הַמַּחְלָקָה – ám a vita során – הִרְהָרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם – megbánást tanúsítottak szívükben.[7] – לְפִיכָּה – Ezért – נִתְבָּצַר לָהֶם מְקוֹם גְּבוּהָ בְּגִיהֵנוֹם – egy megemelt helyetbiztosítottak számukra a géhinom-ban, – וַיֵּשְׁבוּ שָׁם – és ők ott maradtak.[8]

ואלה בני שותלח, לערן משפחת הערני). במדבר כו, לו)

És ezek Sutálách fiai: Érántól az éráni család. (4Mózes 26:36)

וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתֵלַח – És ezek Sutelách fiai... – שְׁאָר בְּנֵי שׁוּתֵלַח – Sutelách többi fiának leszámazottait – שֵׁם שׁוּתֵלַח – a Sutelách nével illették, – וּמֵעֶרְן יִצְאָה מְשֻׁפָּחָה רַבָּה – Erántól azonban nagy család származott, – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – ezért [annak tagjait] az őnevével illették. – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – Ezért Sutelách fiait két családnak tekintették. – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – Menj csak és számolj utána [nem felejtve az előbb elhangzottakat], – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – és azt találod majd, hogy ebben a fejezetben – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – és [van még] nyolc [család] Lévi fiaiból; – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – ez [összesen] hatvanöt [család]. – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – Ez [a jelentése annak], ami írva van: – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – [a „hiszen ti a legkevesebben (*hámeát*) vagytok...”][9] – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – [a „hámeát”, szó szerint „a legkevesebb,” két részben van itt olvasva, וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ, azaz ה-vel kevesebben, ami annyit jelent, hogy] „ötten kevesebben.” [Mivel a ה számértéke öt.] – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – Ötten kevesebben vagytok, mint a nem-zsidó népek, – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – ők ugyanis hetvenen vannak. – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – Ezt szintén Mose Hádársán rabbi kommentárjából értettem meg, – וְנִקְרְאוּת עַל שְׁמוֹ – אך הַצְּרִיכָה לְפָרֵשׁ – de [helyenként] kénytelen voltam elvenni illetve hozzátenni az ő szavaihoz.

וְשֵׁם בֵּת אֲשֶׁר שָׂרַח) במדבר כו, מו)

Ásér leányának neve pedig Szárách. (4Mózes 26:46.)

וְשֵׁם בֵּת אֲשֶׁר שָׂרַח – Ásér leányának neve pedig Szárách. [Ez a fejezet felsorolja mindazokat, akik között Izrael földje felosztatik.][10] Szárách nem kapott részt a földből, mivel voltak fivérei, de] – וְשֵׁם בֵּת אֲשֶׁר שָׂרַח – [a Szentírás] itt veszi számba őt. – וְשֵׁם בֵּת אֲשֶׁר שָׂרַח – mivel még mindig élt,][11]

לְרַב תְּרַבָּה נִחְלָתוֹ וְלִמְעַט תִּמְעֵיט נִחְלָתוֹ, אִישׁ לְפִי פְקֻדָּיו יִתֵּן נִחְלָתוֹ) במדבר כו, נד)

A nagyobb számúnak adj nagyobb birtokot, a csekélyebb számúnak adj kisebb birtokot, mindenkinek aszerint adassék a birtoka, amint megszámláltattak. (4Mózes 26:54.)

לְרַב תְּרַבָּה נִחְלָתוֹ – A nagyobb számúnak adj nagyobb birtokot... – לְרַב תְּרַבָּה נִחְלָתוֹ – וְנִתְּנוּ חֵלֶק רַב – A nagyobb lélekszámú törzsnek – וְנִתְּנוּ חֵלֶק רַב – nagyobb részt adtak [a földből].][12]

– וְנִתְּנוּ חֵלֶק רַב – Noha az egyes [odaítélt] részek nem voltak egyformák, – וְנִתְּנוּ חֵלֶק רַב – hiszen – וְנִתְּנוּ חֵלֶק רַב – mindent az [egyres] törzsek mérete szerint osztottak ki, – וְנִתְּנוּ חֵלֶק רַב – על ידי גֹּרֶל – a

[föld]osztást kizárólag sorshúzás révén hajtották végre – והגורל היה על פי – és a sorshúzást az Isteni Ihlet inspirálta, – כמו שמפירש בבבא בתרא – ahogyan az világosan ki van fejtve a [Talmud] *Bává bátrá* traktátusban.[13]

– אלעזר הכהן היה מלבש באורים ותמים – Elázár a [fő]pap felöltötte az *urimot* és a *tumimot*[14] – ואומר ברוח הקדש – és azt mondta az Isteni Ihlet sugallatára: – תחום – „Ha ez és ez a törzs kerül kihúzásra, – פלוני עולה – akkor ez és ez a körülhatárolt terület húzassék ki vele.” – והשכטים היו כתובים ב"ב פתקין – A törzsek [nevét] felírták tizenkét bilétára – ו"ב גבולין ב"ב פתקין – és a tizenkét [körülhatárolt] területet is tizenkét bilétára. – [A bilétákat] összekeverték egy tartályban, – ובקלום בקלפי – és egy [adott törzs] fejedelme belenyúlt – ונוטל שני – és kihúzott [belőle] két bilétát. – עולה בידו – Megjelent a kezében – ופתק של גבול המפירש – a [saját] törzsének nevét [viselő] biléta – ופתק של שם שבטו – valamint az ahhoz kijelölt terület [nevét feltüntető] biléta. – והגורל לו – Maga a sorshúzás kiáltott fel, mondván: – אני הגורל – „Én, a sorshúzás, kihúzattam – עצמו היה צווח ואומר – לגבול פלוני – ehhez és ehhez a – עליתי – [amely] ehhez és ehhez a – לשבט פלוני – körülhatárolt [területhez], – ופתיק של שם שבטו – mint írva van:[15] – „A sorshúzás szava útján...”

– לפי – A föld nem kiterjedés alapján lett felosztva, – ולא נתחלקה הארץ במדה – mivel egyes területek különbek voltak másoknál, – שיש גבול משבח מחברו – Egy – בית כור רע – hanem a felbecsült értékük szerint. – אלא בשומא – Egy hitvány *bét kor*[16] egyenértékű volt – כנגד בית סאה טוב – egy különb [minőségű] *bét szeá*-val.[17] – הפל לפי הדמים – Minden [terület a termőtalaj] értéke szerint [lett kiosztva].

אך בגורל יחלק את הארץ, לשמות מטות אבותם (ינחלו). במדבר כו, גה)

De sorshúzás útján osszák el az országot; atyáik törzseinek nevei szerint kapjanak birtokot. (4Mózes 26:55.)

אך בגורל – De (*ách*) sorshúzás útján... – [Mivel az „*ách*” korlátozó szó,] ez kizárja Jehósuát és Kálévet. – וכן הוא אומר – És ugyanígy az áll a szövegben:[18] – ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה – „Chevront Kálévnak adták, ahogyan megmondta Mózes.” [Vagyis nem sorshúzás révén jutott hozzá.] – ואומר – És még azt is mondja [a szöveg]:[19] – על פי ה – „Az Örökkévaló parancsa szerint – את העיר – adták neki azt a várost, – אשר שאל – amelyet kért.”

– Ez kizárja a **...atyáik törzseinek...** – מטות אבותם – Ez kizárja a betérteket és a [nem-zsidó] szolgákat.

ובאֵלֶּה לֹא הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן, אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר סִינַי. במדבר כו, סד)

És ezek között nem volt egy férfi sem a Mózes és Áron pap által számbavettek közül; akik megszámlálták Izrael fiait Szináj sivatagban. (4Mózes 26:64.)

אָבֵל עַל – **És ezek között nem volt egy férfi sem...** – אָבֵל עַל – a kémekek miatti büntetés, – De a nőkre nem vonatkozott – הנָשִׁים לֹא נִגְזְרָה – mivel ők szerették az országot. – אֶת הָאָרֶץ – A férfiak azt mondták:[20] – הָאֲנָשִׁים אוֹמְרִים – „Válasszunk vezért és térjünk vissza Egyiptomba”, – מִצְרַיִם וְהִנָּשִׁים – „Adj nekünk birtokot!” – תָּנָה לָנוּ אֶחָדָה – [21] – אֲנִי אוֹמְרוֹת – míg a nők így szóltak: – אֲנִי אוֹמְרוֹת – A Celáfchád lányairól szóló rész is ezért áll rögtön ezután.

וּתְעַמְדֶנָּה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים וְכָל הָעֵדָה, פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לְאֹמֶר. במדבר כז, ב)

És odaálltak Mózes elé és Elázár pap elé és a fejedelmek és az egész közösség elé a Találkozás Sátorának bejáratánál, mondván: (4Mózes 27:2.)

מִגִּיד – **És odaálltak Mózes elé és Elázár pap elé...** – מִגִּיד – Ebből megtudhatjuk, – אֶלְעָזָר יוֹדֵעַ – hogy csak a sivatagi vándorlás negyvenedik évében álltak eléjük, – אַחֵר שְׁמַת אַהֲרֹן – miután Áron meghalt.

אֶפְשָׁר אָם – **...Mózes elé...** – אֶפְשָׁר אָם – és utána Elázár elé? – אֶלְעָזָר יוֹדֵעַ – Lehetséges volna, hogyha Mózes nem tudta, – אֶלְעָזָר יוֹדֵעַ – Hanem fordítsd csak meg a sorrendet, és úgy értelmezd, – דְּבַרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּהּ – magyarázza Josijá rabbi. – אֲבָא חֲנַן מִשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר – Ábá Chánán, Elázár rabbi nevében pedig azt mondja: – אֲבָא חֲנַן מִשׁוּם רַבִּי יוֹשִׁיָּהּ – a tanházban ültek mind, – וְעָמְדוּ לִפְנֵי כָלֶם – és őelőttük álltak fel[Celáfchád lányai].

וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטוֹן לִפְנֵי יְהוָה. במדבר כז, ה)

És odavitte Mózes ügyüket az Örökkévaló színe elé. (4Mózes 27:5.)

אֶת מִשְׁפָּטוֹן – **És odavitte Mózes ügyüket...** – אֶת מִשְׁפָּטוֹן – A törvény el volt rejtve előle.[22] – וְכִאֵן נִפְרַע – Itt meg lett büntetve – עֵטְרָה לוֹמֵר – amiért „koronát vett fel,” [azaz túlzott tekintélyt

והדבר אשר יקשה מכם – [23]:mondta – tulajdonított magának, amikor azt] – „és amely dolog nehéz nektek, azt hozzátok elém.” – תקרבון אלי – דבר אחר – Egy másik magyarázat: – ראויה היתה פרשה זו – Helyénvaló volt, hogy ez a fejezet – להכתב על ידי משה – Mózes által írássék, – ונכתבה על ידו – és [ezért] általuk íratott meg.

ויאמר יהוה אל משה עלה אל הר העברים הזה, וראה את הארץ אשר נתתי לבני ישראל. (במדבר כז, יב)

És mondta az Örökkévaló Mózesnek: Menj fel erre az Ávárim hegyre, és nézd meg az országot, amelyet adtam Izráel fiainak. (4Mózes 27:12.)

– למה נסמכה לכאן – **...Menj fel erre az Ávárim hegyre...** – עלה אל הר העברים – Miért lett ez [a vers] idehelyezve? [Amikor Mózes csak a *Dvárim* végén[24] hal meg?] – Amikor a Örökkévaló azt mondta [Mózesnek]:[25] – „adja nekik...”, – „Isten azt parancsolta nekem, – אותי צוה המקום – hogy adjam oda nekik örökös birtokukat. – שמה התרה – Talán vissza lett vonva a rendelet, – ואכנס לארץ – és én [mégis] beléphetek az országba.” – A Örökkévaló azt mondta neki: – „Rendeletem a helyén marad.” – Amikor Mózes belépett az öröklött birtokra, – לנחלת בני גד ובני ראובן – amely Gád és Reuvén fiainak adatott, – שמח ואמר – örvendezett és azt mondta: – „Úgy látszik, az engem illető fogadalom visszavonatot.” – Ez hasonlatos [annak] a királynak [az esetéhez], – משל למלך – a palotája ajtaján. – נכנס לשער – [A király] belépett a [külső] kapun, – והוא – ő (a fia) pedig követte, – לחצר והוא אחריו – [a király belépett] az udvarba, és ő követte, – לטרקלין והוא אחריו – [a király belépett] az előcsarnokba, és ő követte. – Amikor már éppen készült belépni a [királyi] lakosztályba, – אמר לו – [a király] így szólt hozzá: – „Fiam, – באני – innét tovább nem mehetsz!”

וידבר משה אל יהוה לאמר. (במדבר כז, טו)

És szólt Mózes az Örökkévalóhoz, mondván: (4Mózes 27:15.)

להודיע שבחן של – **‘וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' וַגִּו** – **És szólt Mózes az Örökkévalóhoz...** – [Ez azért szerepel itt,] hogy tájékoztasson az igazak dicséretre méltóságáról, – כְּשֶׁנִּפְטָרִים מִן הָעוֹלָם – [arról, hogy] amikor távozni készülnek [ebből] a világból, – מִנִּיחִים צָרְכָן – félreteszik saját dolgaikat – ועוֹסְקִין בְּצָרְכֵי – és [inkább] a közösség dolgaival törődnek. [Mózes is saját ügyének további firtatása helyett, arra kérte az Örökkévalót, hogy jelöljön ki helyette a nép számára egy megfelelő vezetőt.]

– **לְאָמַר ...mondván.** – אָמַר לוֹ – [Mózes] azt mondta Neki: – הַשִּׁבְנִי – „Felelj nekem! – אִם אַתָּה מִמָּנָה לָּהֶם פְּרָנָס אִם לֹא – Kijelölsz élükre egy vezetőt, vagy sem?” [Mózeset annyira nyugtalanította a gondolat, hogy a nép esetleg vezető nélkül marad, hogy azonnali megnyugtatót követelt az Örökkévalótól.]

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ, וְסִמַּכְתָּ אֶת יָדָךְ עָלָיו). במדבר כז, יח)

És mondta az Örökkévaló Mózesnek: Vedd magadhoz Józsuát, Nún fiát, a férfiút, akiben megvan a szellem, és tedd reá kezedet... (4Mózes 27:18.)

Vedd őt rá – קַחנּוּ בְּדַבָּרִים – **...Vedd magadhoz...** – קַח – **לְךָ** meggyőző szavakkal [nem erőnek erejével]. – אֲשַׁרְיָךְ שְׂנֵבִית – [Mondd neki:] „Szerencsés vagy, hogy kiérdemelted, – לְהַנְהִיג בְּנֵיוֹ שֶׁל מְקוֹם – hogy vezetheted a Mindenütt Jelenvaló gyermekeit.”

– **...magadhoz...** [Amikor a Szentírás egy látszólag fölösleges „magad, önmagad” szót használ, az általában értelmezhető úgy, hogy „a magad érdekében”.][26] Itt azonban nem lehet ez a jelentése, hiszen Józsuá kiválasztása nem Mózes érdekében történt, Mózes ugyanis eredetileg a saját fiait akarta volna utódaiul.[27] Ez a „magadhoz” inkább így értelmezendő:] – אֶת שְׂבֻדּוֹק לְךָ – Azt, akit már kinéztél magadnak [és alkalmasnak találtál erre], – אֶת זֶה [שְׂאֵתָה מִכִּיר – azt, akit már ismeresz.

– **...akiben megvan a szellem...** – כַּאֲשֶׁר שְׂאֵלְתָּ – Amint kérte,[28] – שְׂיֻכַּל לְהִלּוֹךְ כְּנֹגֵד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד – [olyat, aki] képes mindenki szelleméhez alkalmazkodni.

– **...és tedd reá kezedet...** – תֵּן לוֹ מִתְרַגְּמָן – Biztosíts számára egy szóvivőt,[29] – שְׂיִדְרוֹשׁ בְּחִיָּה – hogy tarthasson nyilvános törvényt magyarázatokat [még] a te életed során, – שְׁלֹא יֹאמְרוּ עָלָיו – hogy aztán ne mondhassák róla, – לֹא הָיָה לוֹ לְהַרִים רֹאשׁ – „[bezzeg] nem emelhetette meg a fejét – בִּימֵי מֹשֶׁה – Mózes napjaiban.” [Azaz csupán Mózes halála után ragadta magához a hatalmat.]

ויסמך את יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵהוּ, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה) . במדבר כז, כג)

És reá tette két kezét, és adott neki parancsokat, amint az Örökkévaló szólt Mózeshez. (4Mózes27:23.)

יִתֵּר – בעין יפה – Nagyvonalúan; – **És reá tette két kezét...** – וַיִּסְמַךְ אֶת יָדָיו – jőval többet [tett], – מִמָּה שֶׁנִּצְטַוָּה – mint ami megparancsoltatott neki. – וַיִּוְתֵר – jőval többet [tett], – וְהוּא עָשָׂה בְּשֵׁתֵי יָדָיו – Az Örökkévaló ugyanis [csupán] azt mondta neki: [30] – וְסִמְכֵת אֶת יָדְךָ – „tedd reá kezedet,” – וְהוּא עָשָׂה בְּשֵׁתֵי יָדָיו – ő azonban mindkét kezét használta. – וַעֲשָׂאוּ – És olyanná tette [Józsúát], – כִּכְלֵי מְלֵא וְגָדוּשׁ – akár egy edényt, amelyet csordultig töltöttek, – וּמְלֵאוֹ חִקְמָתוֹ בְּעֵין יָפָה – megtöltve őt bőkezűen a maga bölcsességével. – מֵגַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, אֵת קַרְבְּנֵי לֶחֶמִי לְאִשֵּׁי רֵיחַ נִיחָחֵי תִשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ) . במדבר (כח, ב)

Parancsold meg Izráel fiainak, és mondd nekik: Áldozatomat, kenyeremet égőáldozataim szerint, kellemes illatul számomra vegyétek gondotokba, hogy nekem bemutassátok a maga idejében. (4Mózes 28:2.)

Parancsold meg Izráel fiainak... – מִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – Mi is hangzik el fentebb? – וְיִקְדֶּה – „Rendeljen az Örökkévaló...”.[32] – אָמַר לוֹ – אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – Az Örökkévaló így szólt hozzá: – עַד וְשָׂאֲתָה מְצוֹנֵי עַל בְּנֵי – „Mielőtt utasítanál Engem gyermekeimmel kapcsolatban, – וְשָׂאֲתָה אֶת בְּנֵי – מִשְׁלַל לִבַּת מְלֶךְ – Ez hasonlít annak a hercegnőnek [az esetéhez], – וְשָׂאֲתָה נִפְטָרַת מִן הָעוֹלָם – aki távozni készült a világból. – וְהִיָּתָה מִפְקֻדַּת לְבַעֲלָהּ – Utasította férjét – עַל בְּנֵיהָ – gyermekeiket – וְיָכֹוּ – ahogyan az a Szifré [midrás]ban áll.[33]

עֵלֶת שְׂבַת בְּשִׁבְתוֹ, עַל עֵלֶת הַתְּמִיד וְנִסְכָּה) . במדבר כח, י)

Szombati égőáldozat ez a maga szombatjára, az állandó égőáldozat mellett. (4Mózes 28:10.)

Szombati égőáldozat ez a maga szombatjára... – וְלֹא – עֵלֶת שְׂבַת בְּשִׁבְתוֹ – de nem égőáldozat egy másik szombatra. – הָרִי שְׂלֹא – עֵלֶת שְׂבַת בְּשִׁבְתוֹ אַחֲרַת

הָרִי שְׂלֹא – עֵלֶת שְׂבַת בְּשִׁבְתוֹ אַחֲרַת

הקריב – Ha nem áldozta fel – בְּשַׁבַּת זוּ – ezen a szombaton, – שׁוֹמֵעַ אָנִי – még azt gondolhatnám, – לְשַׁבַּת הַבָּצָה – hogy áldozzon fel kettőt – a következő szombaton. – תִּלְמוּד לֹוֹמֵר – Ezért van írva: – „a maga szombatjára”, – מִגִּיד – amiből megtanulhatod: – עָבַר יוֹמוֹ – ha elmúlt már a[z áldozás] napja, – בָּטַל קִרְבָּנוֹ – megszűnik a lehetőség az áldozásra.

ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה, על עלת התמיד יעשה ונסכו). במדבר כח, טו)

És egy kecskebak vétekáldozatul az Örökkévalónak; az állandó égőáldozat mellett készíttessék el és öntőáldozata. (4Mózes 28:15.)

’ושעיר עזים וגו’ – És egy kecskebak... [Mi a célja az újholdkor bemutatott vétekáldozatnak?] – כָּל שְׁעִירֵי הַמוֹסְפִין – Az összes *muszáf* [áldozati] kecskét – בָּאֵין לְכַפֵּר – engesztelésül [áldozták fel] – עַל טְמֵאת מִקְדָּשׁ וְקִדְשָׁיו – a Szentély és a szent áldozati húsnak rituális megszenteltségtelenítéséért, [amikor egy rituálisan tisztátalan ember belépett a Szentélybe, vagy áldozati húst evett]; – הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּמִסְכַּת שְׁבוּעוֹת – minden, ahogyan az a [Talmud] *Svuot* traktátusban el van magyarázva.[34] – וְנִשְׁתַּנָּה שְׁעִיר רֹאשׁ הַדָּשׁ – Másként [ír a Tóra] az újholdkor [bemutatott] bakkecskéről, – שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לֵה – mert az áll vele kapcsolatban: „...[vétekáldozatul] az Örökkévalónak.” – לְלִמְדָה – Ebből megtudhatjuk, – עַל שֶׁאֵין בּוֹ יָדִיעָה – hogy az olyan valaki számára hoz engesztelést, – אִי אֵין מִבִּיר תּוֹמָא, [arról, hogy rituálisan tisztátalan állapotban tilos belépni a Szentélybe vagy enni az áldozati húsból] – לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא – sem az elején, sem a végén, [vagyis sem azelőtt, sem azután, hogy elkövette a vétséget,] – שֶׁאֵין מִכִּיר בְּחֵטָא – mivel senki sem ismeri fel a vétket, – אֶלָּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּלִבְדֹּ – egyedül csakis az Örökkévaló. – וְשֶׁאֵין מִמֶּנּוּ – A többi kecskebakot ebből vezetik le. [Vagyis az ünnepeken vétekáldozatként hozott kecskebakok célját az újhold idején hozott kecskebak-áldozat céljából vezetik le.]

– וּמִקְדָּשׁוֹ בְּאַגְנֵה – Ennek ágádikus értelmezése is van, [mégpedig a következő]: – אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – Az Örökkévaló azt mondta: – הִבִּיאוּ כִפָּרָה – „Hozzatok engesztelést Nekem, – עַל שֶׁמִּעֲטַתִּי אֶת הַיָּרֵחַ – mert megkisebítettem a Holdat.”[35] [Ezt abból vezeti le a Midrás, hogy írva van: „...vétekáldozat Istennek.”]

...az állandó égőáldozat mellett készíttessék el... – עַל עֲלַת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה – Ez a teljes áldozat. [Nem csupán a kecskét, hanem az ökröket, a kost és a juhokat is[36] be kell mutatni az állandó égőáldozat mellett.]

וְנִסְכוֹ – ...és öntőáldozata. – אין וְנִסְכוֹ מוֹסֵב עַל הַשְּׁעִיר – Az „és öntőáldozata” nem a kecskebakra utal, [hanem a 11. versben említett égőáldozatokra.] – וְשָׂאִין נִסְכִּים לְחֻטָּאת – mivel a vétekáldozatnak nincs öntőáldozata.

וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה עֲלֶיהָ לִיהוּוּה פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד, וְשִׁבְעָה כִּבְשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם. (במדבר כח, יט)

És mutassatok be tűzáldozatul égőáldozatot az Örökkévalónak; két fiatal tulkot és egy kost és hét egyéves juhot, hibátlanok legyenek számotokra. (4Mózes 28:19.)

...tulkot... – פָּרִים – כָּנָגַד אַבְרָהָם – Ez Ábrahám emlékére, – שְׁנֶאֱמַר – mint írva van: – וְאֵל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם – „És Ábrahám a marhákhoz futott.”[37]

...kost... – אֵילִים – כָּנָגַד אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק – Ez az Izsák-féle kos emlékére [azaz annak a kosnak, amely Izsák helyett lett feláldozva]. [38]

...juhot... – כִּבְשִׂים – כָּנָגַד יַעֲקֹב – Ez Jákob emlékére, – שְׁנֶאֱמַר – mint írva van: – בְּיִסְדּוֹ שֶׁל – „És elkülönítette Jákob a bárányokat...”.[39] – וְהִכְשִׁיבִים הַפְּרִיד יַעֲקֹב – Ezt Mose Hádársán rabbi kommentárjában láttam.

מִלְבַּד עֲלֵת הַתְּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַעֲשׂוּ, תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵיהֶם. (במדבר כח, לא)

Az állandó égőáldozaton és lisztáldozatán kívül készítsétek el, hibátlanok legyenek; és öntőáldozataikat. (4Mózes 28:31.)

...hibátlanok legyenek; és öntőáldozataikat. – אֵף – תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵיהֶם – Az öntőáldozatoknak is hibátlanoknak kell lenniük. – הַנִּסְכִּים יִהְיוּ תְּמִימִים – A bölcsek ebből azt vezetik le, – שְׁהֵינִן שֶׁהַעֲלָה קִמְחִין – hogy a bor, amelynek színén lisztszerű, rothadás-szemcsék jelentek meg, – לְמַדּוֹ רַבּוֹתֵינוּ מִכָּאן – alkalmatlanná vált arra, hogy öntőáldozatot [végezzenek vele].

מִלְבַּד עֲלֵת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֲלֵת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם, לְרִישׁ גֵּיחֹם אִשָּׁה לִיהוּוּה. (במדבר כח, לו)

Az újhold égőáldozatán és lisztáldozatán és az állandó égőáldozaton és lisztáldozaton és öntőáldozatokon kívül törvényeik szerint kellemes illatul legyen tűzáldozat az Örökkévalónak. (4Mózes 29:6.)

מוֹסְפֵי רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ – Ezek az újhhold muszáf-áldozatai, – מִלְבָּד עֲלֵת הַחֹדֶשׁ – mivel az [vagyis az újhhold napja] egybeesik az újév [napjával].

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט. במדבר כט, יח)

És lisztáldozatuk és öntőáldozataik a tulkokhoz, kosokhoz és a juhokhoz számukhoz képest a törvény szerint. (4Mózes 29:18.)

– És lisztáldozatuk és öntőáldozataik a tulkokhoz... – פְּרִי הַחֹדֶשׁ שִׁבְעִים הֵם – Hetven ünnepi bika [áldoztatott fel], – כָּנָגַד – שְׁמַתְמַעְטִים וְהוֹלְכִים – [ezek] jelképezték a [világ] hetven népét, – שְׁבָעִים אַמּוֹת – és [ezeknek a száma] fokozatosan csökkent,[40] – סִימָן כְּלִיָּהּ הוּא לָהֶם – így szimbolizálva [a rossz népek] pusztulását. – וּבִימֵי הַמִּקְדָּשׁ – [Mindazonáltal] a Szentély [fennállásának] idején – מִן הַיְסוּרִיּוֹן – ezek az áldozatok megóvták őket (a népeket) a szenvedésektől.

– és a juhokhoz... – כָּנָגַד יִשְׂרָאֵל – Izráelt jelképezik, – שֶׁנִּקְרָאוּ שָׁה – וְהֵם – amelyet „meghajszolt báránynak”[41] nevez [a Szentírás]. – קְבוּעִים – Számuk állandó, – וּשְׁמוֹנָה – összesen kilencvennyolc,[42] – תְּשַׁעִים וְשְׁמוֹנָה קְלָלוֹת – hatálytalanítandó – וְשְׁמוֹנָה קְלָלוֹת – a Misné Torá-ban [azaz Mózes 5. könyvében][43] található kilencvennyolc átkot.

– בַּשְּׁנֵי נְאֻמַּר וְנִסְכֵיהֶם – A második nap[ot illetően] „vöniszkéhem” („és öntőáldozatai”) szerepel [a szövegben][44] – אֶלָּא לְדָרֶשׁ – a nap két állandó áldozatával összefüggésben. [Szemben az általános kifejezéssel, ahol egyesszámban használja.] – וְלֹא שָׁנָה הַלְשׁוֹן אֶלָּא לְדָרֶשׁ – A szóhasználat megváltoztatása [a szövegből való] következtetés érdekében történt, – כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבָרְכָהּ – ahogyan azt áldott emlékezetű mestereink tanították: [Ezekben a versekben háromszor szerepel valamilyen változtatással a „vöniszká” (öntőáldozata), illetve a „kömispát” (törvénye szerint):] – בַּשְּׁנֵי וְנִסְכֵיהֶם – A második napon „vöniszkéhem” szerepel [a szövegben. Itt a מ (mem) betű adja az eltérést], – בַּשְּׁשִׁי וְנִסְכֵיהֶם – a hatodikon „unszáchéhá”[45] [itt a י (jod) betű adja az eltérést] – בַּשְּׁבִיעִי כַּמִּשְׁפָּט – a hetedikon „kömispátám” [megint csak a מ (mem) betű adja az eltérést]. [46] – מ”ם, יו”ד, מ”ם – [Tehát az eltérést adó betűk, amelyeket a Szentírás használ:] מ”ם, יו”ד, מ”ם, [azaz mem, jud, mem,] amelyek [összeolvasva a] „májim”, „víz” [szót adják], – רָמַז – és ez utalás – לְנִסּוּף הַמַּיִם מִן הַתּוֹרָה בְּחֻג – a Tórából, az ünnepi víz-öntőáldozat parancsára. [Az év egyéb napjain mindig csak bort öntöttek az oltárra. Szukkot ünnepén ezt egy különleges víz-öntőáldozattal egészítették ki.]

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו. והקרבתם עליה אשה ריח ניחח ליהוה פר אחד (איל אחד, כפשים בני שנה שבועה תמימים). במדבר כט, לה-לו)

A nyolcadik napon megtartóztatás legyen, semmi nehéz munkát ne végezzetek. Mutassatok be égőáldozatot, kellemes illatú tűzáldozatot az Örökkévalónak; egy tulkot, egy kost, hét egyéves juhot, hibátlanokat. (4Mózes 29:35-36.)

[Amely napon] tartózkodtok a munkától. – עצורים בעשיית מלאכה – **...megtartóztatás legyen...** – עצרת תהיה לכם – A „tartózkodás” egy másik magyarázata: – עצרו מלצאת – tartózkodjatok a távozástól. – מלמד – Ebből megtudjuk: – שטעון לינה – hogy az ünneplőknek éjszakára is ott kellett maradnia.[47]

– ומדרשו באגדה – Az ágádikus magyarázat pedig [a következő]: – לפי שכל – [olyan] áldozatokat hoztak, – הקריבו – Mivel az egész ünnep során – כנגד שבועים אמות – amelyek a hetven népet szimbolizálták, – וכשבאין ללקת – [ezért] amikor távozni készültek, – אמר להם המקום – a Mindenütt Jelenvaló így szólt hozzájuk: – בקבשה מכם – „Kérlek titeket, – עשו לי סעדה קטנה – készítsetek egy kisebb ünnepi lakomát a kedvemért, – כדי שאהנה מכם – hogy élvezhessem [még egy ideig] a társaságotokat.” – אלו כנגד ישראל – Ezek a zsidó népet szimbolizálják – אלהם אחד להקדוש ברוך הוא – akik kivételesek az Örökkévaló számára. – התעבבו לי מעט עוד – „Maradjatok [itt] még egy kicsit Velem”. – ולשון חבה הוא זה – Ez szeretetről, ragaszkodásról vall; – כבנים – mint amikor a gyermekek távozni készülnek atyjuktól, – והוא אומר להם – és az így fordul hozzájuk: – עבבו עמי עוד יום אחד – „Maradjatok még egy napig, – קשה עלי פרידתכם – mert távozásotok nagyon elszomorít engem”. – משל למלך – Ez hasonlít annak a királynak [az esetéhez], – שפעשה – aki lakomát rendezett, stb.,[48] – כדאיתא במסכת סכה – amint az olvasható a [Talmud] Szukká traktátusban.[49]

– ובמדרש רבי תנחומא – A Tánchumá rabbi Midrásában[50] [pedig ezt a magyarázatot adja az ünnepi bikaáldozatok fokozatosan csökkenő számát illetően]: – למדה תורה דרך ארץ – A Tóra a helyénvaló viselkedésre oktat. – שמי שיש לו אכסנאי – Akinek vendége van, [olyan, aki több napig száll meg nála,] – יום ראשון מאכילו פטומות – az az első napon kínálja [vendégét] hizlalt szárnyassal, – למחר יאכילנו בשר – a következő napon hüvelyesekkel, – למחר מאכילו קטניות – az azt követően pedig zöldségekkel. – פוחת והולך כפרי הקג – Fokozatos a mérséklés, akár az ünnepi bikák [esetében].

[1] Lásd 3Mózes 8:12.

[2] 101b.

[3] 4Mózes 31:8.

[4] 38b.

[5] Zsoltárok 122:4.

[6] 44. vers.

[7] De nem tetteikben. Ezért egyfajta felfüggesztett állapotban maradtak a *géhinom*-ban, sem nem voltak élők, se nem holtak, mert „Korách fiai nem haltak meg,” de nem is éltek.

[8] Mindazonáltal a Midrás arról tanúskodik, hogy később elhagyták a *géhinom*-ot, letelepedtek Erec Jiszráelben, és próféták lettek belőlük.

[9] „...mind a népek között.” (5Mózes 7:7.)

[10] Lásd az 52. verset.

[11] Mintegy kétszázötven évvel Egyiptomba való megérkeztét követően is. (1Mózes 46:17.)

[12] Rási itt az egyszerű értelmezést követi. A Talmud (*Bává bátrá* 117b.) azonban, 'a nagyobb népességnek több földet' magyarázatot túlságosan magától értetődőnek s így feleslegesnek ítélve, kiegészítő magyarázattal szolgál: a „nagyobb törzs” nem a törzs jelenlegi méretére utal, hanem arra a méretre, amely az Egyiptomból való kivonulás idején jellemezte. Erec Jiszráel visszamenő hatállyal azok között lett felosztva, akik részt vettek a kivonulásban, és csak az ő révükön azoknak, akik ténylegesen beléptek az országba a hódítás idején. Ha például tíz fivér hagyta el Egyiptomot, de csupán ötnek a leszármazottjai éltek a hódítás idején, akkor is tíz rész illette őket. „A – kivonulás idején – nagyobb számúnak adj nagyobb birtokot.” Viszont ez fordítva is igaz. Ha öt fivér hagyta el Egyiptomot és tíz leszármazott élt a hódítás idején, azok csupán öt részt kaptak. „A – kivonuláskor – csekélyebb számúnak adj kisebb birtokot.”

[13] 122a.

[14] Ez volt az a főpapi mellédíszben elhelyezett kellék (2Mózes 28:30.), amely az Örökkévalótól származó információkat közvetített.

[15] 56. vers.

[16] Kb. 17 km².

[17] A szeá a kor harmincad része. Egy bét szeá az a nagyságú terület, amelyet egy szeávetőmaggal vetnek be.

[18] *Bírák* 1:20.

[19] *Jósuá* 19:50.

[20] *4Mózes* 14:4.

[21] *Uo.* 27:4.

[22] Később (*uo.* 36:5.) Mózes azonnal reagált a Celáfchád birtokával kapcsolatos problémára, itt azonban meg kellett kérdeznie a dologról Istent.

[23] *5Mózes* 1:17.

[24] *Uo.* 13:32-50..

[25] 7. vers.

[26] Pl. *1Mózes* 12:1., 22:20.

[27] Mint azt Rási fejtegette a 16. vershez írt kommentárjában.

[28] 16. vers.

[29] A korai időkben egy Tóra-tudós közvetett módon adott elő. Volt egy ún. *möturgemán*-ja, azaz szóvivője, akinek a közönség jelenlétében halkan és röviden elmondta gondolatait.

A *möturgemánezt* követően fennhangon kifejtette a közönségnek a bölcs gondolatait, elképzeléseit. Azzal, hogy egy *möturgemán*-t biztosított Józsua számára, Mózes egyértelműen jelezte, hogy átadta neki a hatalmat.

[30] 18. vers.

[31] 20. vers.

[32] *4Mózes* 27:16.

[33] *Szifré* 142. A Midrás a következőképpen folytatódik: A hercegnő így szólt a férjéhez: „Könyörgök neked, viseld gondját a gyermekeimnek.” A férje erre azt válaszolta: „Ahelyett, hogy utasítanál engem a gyermekeimet illetően, inkább utasítsd őket engem illetően, hogy ne legyenek engedetlenek velem, és ne viselkedjenek velem tiszteletlenül.” Az Örökkévaló ugyanezzel a kéréssel fordul Mózeshez: „Ahelyett, hogy utasítanál engem gyermekeimet illetően, inkább őket utasítsd Engem illetően, hogy ne viselkedjenek Velem tiszteletlenül és ne váltsák fel az Én tiszteletemet idegen istenek tiszteletével.”

[34] 9a.

[35] A Nap és a Hold ugyanolyan fényes égitestek voltak, amikor Isten megteremtette őket, ám amikor a Hold panaszkodott, hogy két uralkodó nem viselheti ugyanazt a koronát, Isten lecsökkentette a méretét. Lásd az 1Mózes 1:16-hoz írt Rási-kommentárt.

[36] 11. vers.

[37] Hogy megvendégelje a nála utazókként megjelent angyalokat. (1Mózes 18:7.)

[38] 1Mózes 22:13.

[39] Elkülönítette a fehéreket a pettyesektől. (1Mózes 30:40.)

[40] Az egyes napokon feláldozott tulkok száma fokozatosan csökkent; az első napon tizenhárom (13. vers), a második napon tizenkettőt (17. vers), a harmadik napon tizenegyet (20. vers), stb. áldoztak fel.

[41] Jeremiás 50:17.

[42] Szukkot mind a hét napján a *muszáf*-áldozat során tizennégy juhot áldoztak fel, azaz a hét napon összesen kilencvennyolcat.

[43] 28:15-68.

[44] 19. vers.

[45] 31. vers.

[46] 33. vers.

[47] Vagyis az ember nem hagyhatja el Jeruzsálemet rögtön azt követően, ahogy az ünnep este véget ér, hanem az ünnepet követő éjszakát is még Jeruzsálemben kell töltenie.

[48] És az utolsó napon így szólt legbizalmasabb barátjához: „Készíts egy kisebb lakomát számomra, hogy egy ideig még élvezhessem a társaságodat.”

[49] 55b.

[50] 17.